

Lietuvos kultūros paveldo mokslinis centras

**Gyvenviečių ir keramikos
raida
baltų žemėse**

Mokslinių straipsnių rinkinys

"SAVASTIS"

Vilnius 1994

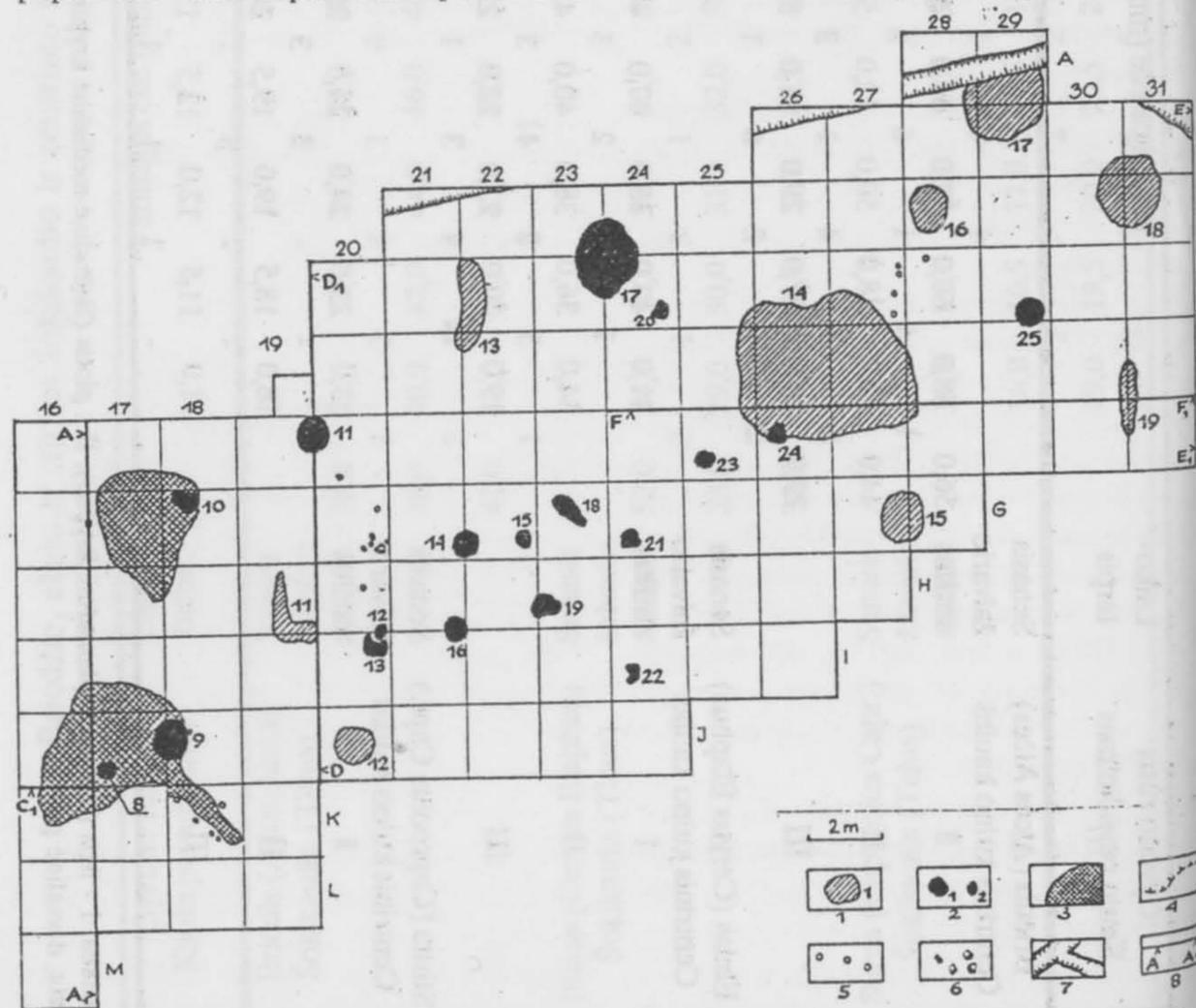
Seniausios statybos pėdsakai Užnemunėje

Vygandas Juodagalvis

Pastatai, o ypač gyvenamieji būstai - svarbus šaltinis, atveriantis istorikams, sociologams, etnografams kelius spręsti daugelį istorijos ir kultūros problemų, pradedant nuo bendro ūkinės veiklos pobūdžio ir šeimos buities, baigiant dvasinės kultūros ir etnogenezės klausimais. Archeologinių objektų specifika nevisada leidžia išsamiai atsakyti į rūpimus klausimus. Lietuvoje aptiktų akmenų amžiaus ir žalvario amžiaus statinių nėra itin daug, todėl kiekvienas naujas objektas, papildantis žinias apie statinių konstruk-

cijas, plano struktūrą ir tūrius yra labai svarbus. Iki šiol apie senąją statybą Užnemunėje žinota tik iš piliakalnių tyrinėjimų (1; 2). Pastaraisiais metais Nacionalinio Lietuvos valstybės ir kultūros istorijos muziejaus archeologinei ekspedicijai ištyrus keletą paminklų Šešupės baseine, aptikta dar senesnės - neolito pabaigos ir žalvario amžiaus statybos pėdsakai. Statinių liekanų aptikta Kubilėlių ir Gluobių 1-oje (Šakių raj.) bei Dusios ežero 8-oje (Lazdijų raj.) gyvenvietėse. Gluobių ir Dusios gyvenviečių tyrinėjimai tik trumpai apžvelgti literatūroje (3; 4), o apie Kubilėlių gyvenvietę rašyta plačiau (5).

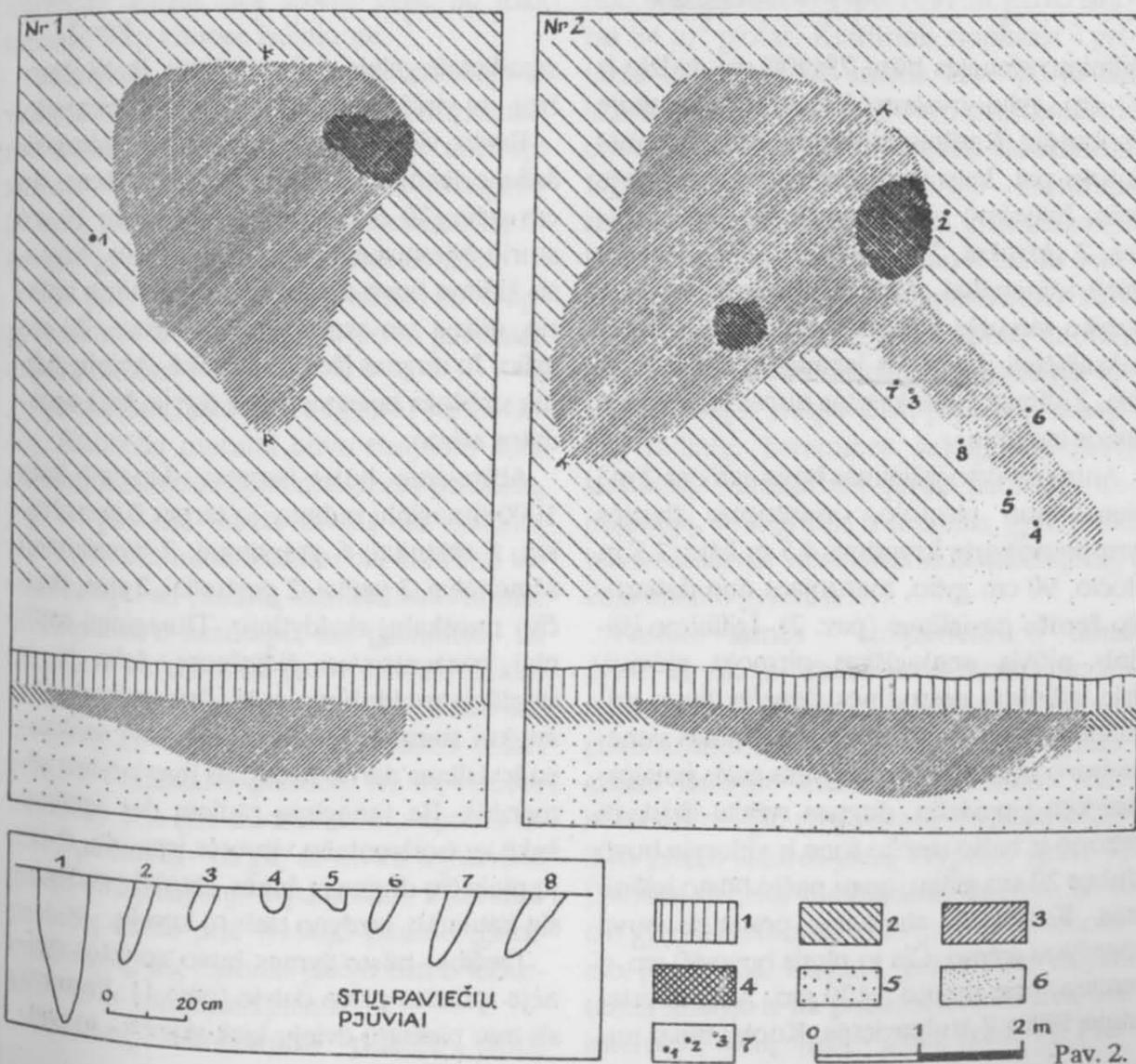
Kubilėlių vėlyvo neolito gyvenvietė (apie 4 km į šiaurę nuo Kudirkos Nau miesčio) buvo įsikūrusi dešiniajame Šešupės krante, antrosios terasos šlaite ir pačioje terasoje. 1984-1989 m. ištirtas 938 m² plotas praktiškai apėmė visą išlikusią gyvenvietės dalį. Gyvenvietė užėmė 75 m

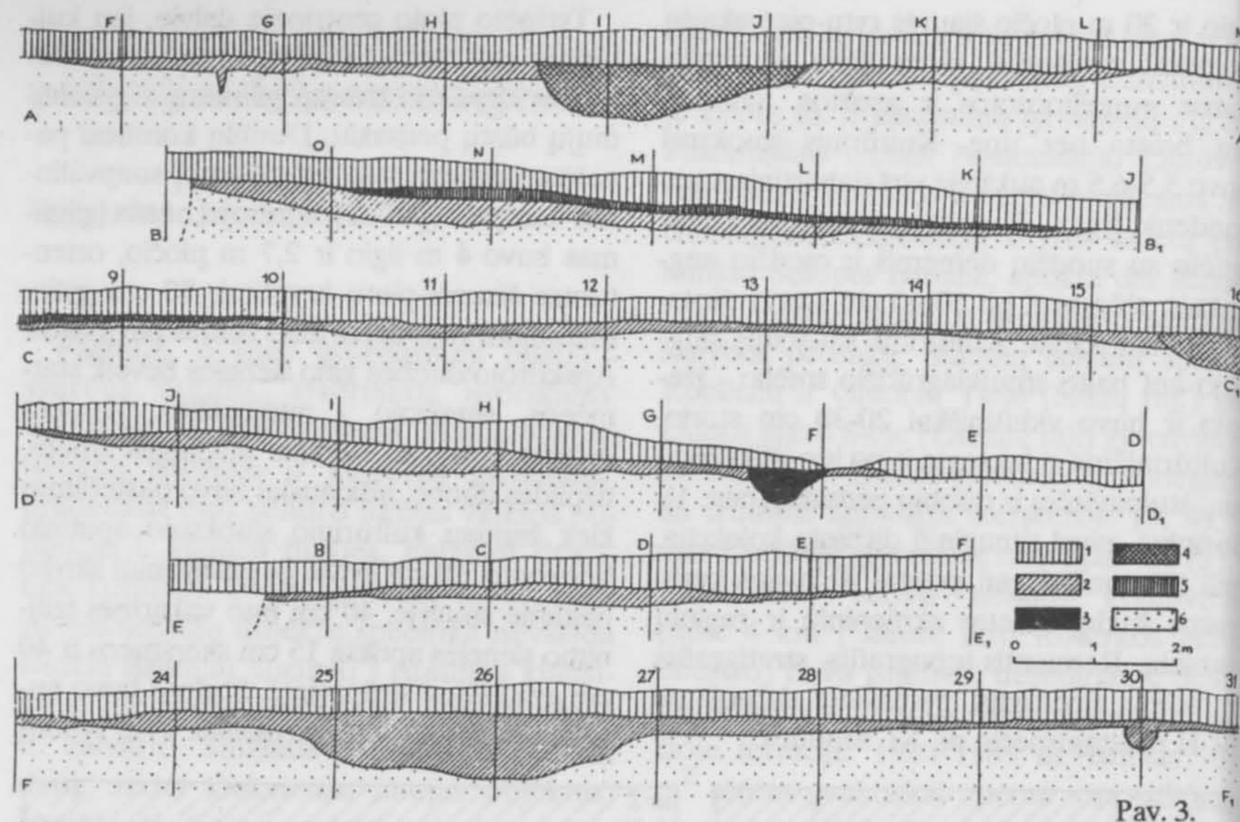
Pav.1.

ilgio ir 20 m pločio šiaurės rytų-pietvakarių kryptimi nusitęsusi plotą šalia senvagės, dabar numelioruotos ir apartos. Šalimais yra brasta per upę. Kultūrinis sluoksnis buvo 5,5-6,5 m aukštyje virš dabartinio upės vandens lygio. Jį sudarė rusvai geltonas smėlis su suodžių dėmėmis ir medžio angliukais, slūgsojęs po 10-40 cm storio dirvožemio sluoksniu. Kultūrinis sluoksnis slūgsojo ant balto smulkiagrūdžio smėlio - žemio ir buvo vidutiniškai 20-30 cm storio. Kultūriniame sluoksnyje ir po juo išliko židinių, stulpaviečių ir duobių pėdsakai (pav. 1). Surinkta gausi titnaginių dirbinių kolekcija, keli tūkstančiai gan prastai išlikusios keramikos šukių, keletas akmeninių ir raginių dirbinių. Remiantis topografija, stratigrafija ir radinių tipologija, gyvenvietė datuojama III-II tūkstantmečio pr. Kr. sandūra.

Tyrinėto ploto centrinėje dalyje, jau kultūrinio sluoksnio paviršiuje tamsiomis dėmėmis išryškėjo dviejų igilinių - gyvenamųjų būstų pėdsakai. Duobių kontūrai panašūs: primena lašą ar trikampį suapvalintais kampais (pav. 2). Pirmojo būsto igilinis buvo 4 m ilgio ir 2,7 m pločio, orientuotas šiaurės-pietų kryptimi, 70 cm gylio, matuojant nuo dabartinio žemės paviršiaus. Apskritojo duobės galo sienelės beveik statmenos, smailiojo - nuolaidžios. Duobės dugnas nelygus. Tamsus anglingas smėlis, užpildęs duobę, aiškiausiai buvo pastebimas kiek žemiau kultūrinio sluoksnio apatinio horizonto. 50 cm gylyje jis palaiptai išnyko baltame smėlyje. 40 cm nuo vakarinės igilinio sienelės aptikta 15 cm skersmens ir 40 cm gylio šviesi stulpavietė. Stulpas buvo nušmailintas ir stovėjo vertikaliai. Prie rytinės

Pav. 2.

Pav. 3.

įgilinimo sienelės būta 75x100 cm dydžio ir 30 cm gylio ovalaus židinio pusapvalioje duobutėje. Radinių tankumas būsto duobėje toks pat, kaip ir kultūriniame sluoksnyje šalia. Įgilinimo vietoje aptikta: 1 gremžtukas, 2 rėžtukai, 2 gražteliai, 1 yla, 4 įtveriamieji ašmenėliai, skelčių, nuoskalų, puodo, puošto virvutės įspaudais, šukė, keli puodų pakraštėliai iš viršaus įspaustomis briaunomis. Židinyje rasta keletas nuoskalų ir keramikos trupinių.

Antrojo būsto įgilinimas buvo aptiktas 2 m į pietus nuo pirmojo, orientuotas šiaurės rytų-pietvakarių kryptimi, 4,5 m ilgio, 2,5 m pločio, 90 cm gylio, matuojant nuo dabartinio žemės paviršiaus (pav. 2). Įgilinimo išilginis pjūvis analogiškas pirmojo pjūviui. Prie įgilinimo pietrytinės sienelės buvo prijungtas 3 m ilgio prieangis. Jo šoninės sienelės buvo statmenos, pietrytinis galas palaipsniui kilo į paviršių, dugnas ryškiai išsiskyrė geltono ir balto smėlio fone ir viduryje buvo įdubęs 20 cm giliau, negu pačio būsto įgilinimas. Kultūrinio sluoksnio prieangis buvo apardytas arimo. Čia jo plotis buvo 60 cm, o žemiau, prie dugno - 120 cm. Abipus prieangio išliko 7 stulpvietės. Kuolai buvo nu-

smailintais galais, 6-8 cm storio, įkalti įžambiai - jų viršūnės turėjo kirštis virš prieangio.

Būsto viduje buvo du židiniai: pirmasis šalia prieangio, 110x80 cm skersmens, 46 cm gylio (30 cm įžemyje), ovalus, su 16 cm storio šviesaus smėlio tarp sluoksniu. Antrasis židinis buvo arčiau būsto įgilinimo vidurio, 66x64 cm skersmens, apskritas, 20 cm gylio. Jo dugnas įžemio nesiekė. Abiejų židinių viršūnės buvo viename lygyje, kiek apardytos arimo.

Antrajame būste surasta daugiau kaip 1000 titnaginių radinių, jų tarpe: 2 gremžtukai, 5 rėžtukai, 6 grandukai, 2 įtveriamieji ašmenėliai, 2 peiliai, 2 gražteliai, 2 ylos, skelčių, nuoskalų, skaldytinių. Titnaginiai radiniai koncentravosi židiniuose, šalia jų ir smailiajame įdubimo gale. Prieangio dugne aptikta stambių pirminių nuoskalų sankaupa ir dailaus darbo titnaginys įtveriamasis ašmenėlis. Be titnaginių radinių dar aptikta: šukė su horizontaliu virvutės įspaudu, dviejų plokščių dugnelių šukės, smulkių sudegusių kauliukų, lazdyno riešutų kevalų.

Trečiojo būsto žymės buvo aptiktos rytinėje tyrinėto ploto dalyje (pav. 1). Pastarasis nuo pirmųjų dviejų kiek skyrėsi - jo įgili-

nimo ribos kultūriniame sluoksnyje beveik nebuvo matomos ir išryškėjo tik įžemyje. Duobė buvo netaisyklingo ovalo formos, 4,6 m ilgio rytų-vakarų kryptimi ir 3,5 m pločio šiaurės-pietų kryptimi. Duobės pjūvis panašus į anksčiau aprašytųjų (pav. 3, pjūvis F-F1). Prie šiaurės rytinės įgilinimo sienelės įžemyje buvo aptiktos 5 stulpvietės, kurių 4 buvo išsidėsčiusios eile, lygiagrečiai su įgilinimo rytiniu galu. Stulpvietės buvo šviesiai pilkos, vos pastebimos baltame smėlyje, 4,5-6 cm skersmens, 5-13 cm gylio, smailiais galais, vertikalios. Galima spėti, kad stulpvietės žymėjo rytinės pastato sienos vietą.

Prie pietinės įgilinimo sienelės išliko židinio žymės: jis buvo 68x60 cm skersmens, 40 cm gylio, ovalus, jo dugnas įžemio nesiekė. Židinyje surasta sudegusių kauliukų, smulkių keramikos šukelių. Židinis, matyt, kūrėntas neilgai, nes smėlis jame ne toks tamsus, kaip kituose židiniuose.

Titnaginių radinių tankumas duobėje ir virš jos labai didelis - iki 300 vienetų viename kvadratiname metre. Pačioje duobėje surasta visų pagrindinių rūšių titnaginių įrankių, skelčių, skaldytinių, nuoskalų ir trikampis įgaubtu pagrindu strėlės antgalis.

Visi požymiai rodytų, jog būstas buvo apgyvendintas trumpą laiką, o po to paverstas atliekų duobe.

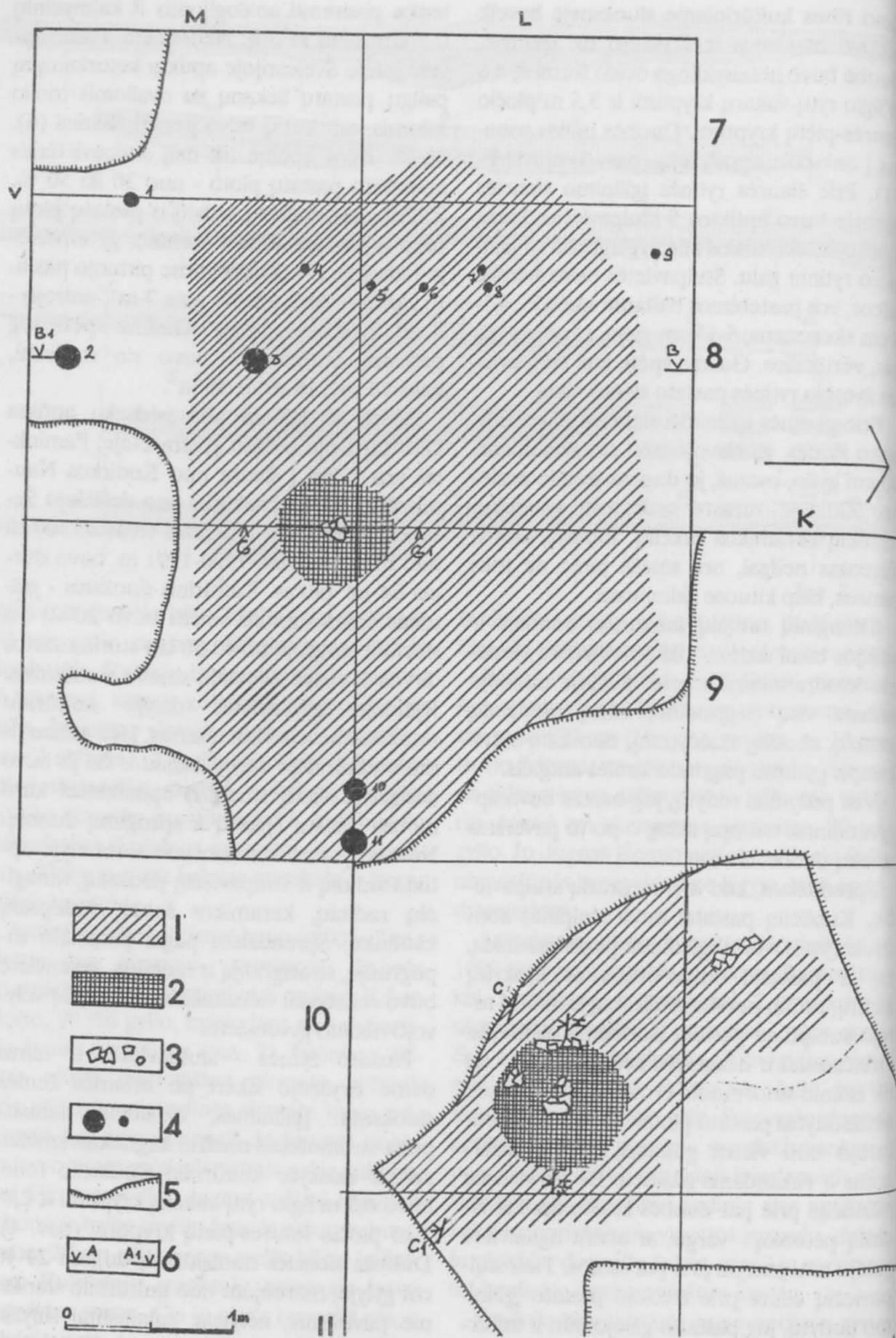
Sprendžiant, kad ir iš negausių stulpvietių, Kubilėlių pastatai buvo stulpinės konstrukcijos. Ovalūs įgilinimai perša prielaidą, jog ir pastatai buvo ovalių ar apskritų formų, tačiau nebūtinai duobių kontūrai turėjo sutapti su pastatų išorinėmis sienomis. Greičiausiai ir nesutapo, nes įgilinimas - tai tik židinio suformuota erdvė, laisvas, niekuo neužstatytas pastato plotas. O juk būste dar turėjo būti vietos gultams, maisto atsargoms ir rakandams pasidėti. Be to, visuose būstuose prie pat duobės krašto aptikta židinių pėdsakų - vargu, ar atvira ugniavietė galėjo būti įrengta prie pat sienos. Tiesi stulpvietių eilutė prie trečiojo pastato įgilinimo liudytų, jog pastatas galėjo būti ir keturkampio ar kampuoto plano.

Bandant rekonstruoti pastatų plotą,

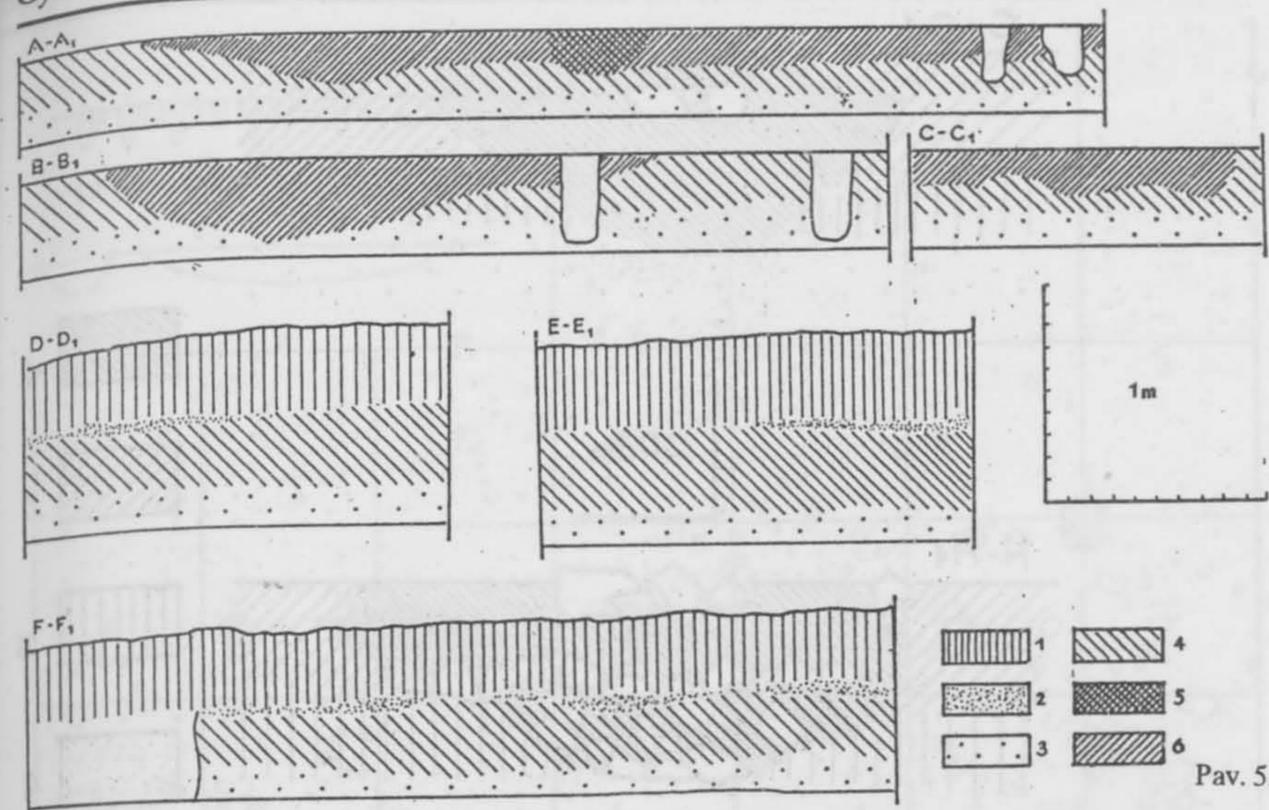
tenka pasiremti analogijomis iš kaimyninių ir tolimesnių kraštų. Neolitinėje Tvano gyvenvietėje Šveicarijoje aptikta keturkampių pailgų pastatų liekanų su ovaliomis molio aslomis, ant kurių buvo įrengti židiniai (6). Molio aslos apėmė tik dalį stulpvietėmis apibrėžto pastatų ploto - nuo 30 iki 50 %. Židinių suformuotų erdvių ir pastatų plotų proporcijos panašios ir Sarnatės gyvenvietėje Latvijoje (7). Kubilėliuose pirmojo pastato židinio erdvė apėmė apie 7 m², antrojo - 9 m², trečiojo - 14 m². Galima spėti, jog pastatai atitinkamai buvo ne mažesni, kaip 14 m², 18 m² ir 28 m².

Būsto su įgilinta asla pėdsakų aptikta Gluobų 1-oje neolito gyvenvietėje. Paminklas yra 7 km į šiaurę nuo Kudirkos Nau miesčio, 100 m į vakarus nuo dešiniojo Šešupės kranto, ant antrosios terasos, 300 m nuo brastos. 1984, 1990-1991 m. buvo ištirtas 84 m² plotas. Kultūrinis sluoksnis - geltonas smulkiagrūdis smėlis buvo 20-40 cm storio ir slūgsojo po 40-50 cm storio suartos dirvos ir rusvo aliuvinio smėlio sluoksniais. Rytinėje gyvenvietės dalyje kultūrinis sluoksnis beveik visai nuartas, kiek geriau jis išliko vakarinėje dalyje, tačiau ir čia jis buvo daugelyje vietų smarkiai apnaikintas karo metais iškastų apkasų ir sprogimų duobių. Nesuardytame kultūriniame sluoksnyje aptikta židinių ir stulpvietių pėdsakų, titnaginių radinių, keramikos šukių, sudegusių kauliukų. Sprendžiant pagal paminklo topografiją, stratigrafiją ir radinius, gyvenvietė buvo reliatyviai vienalaikė su Kubilėlių vėlyvojo neolito gyvenviute.

Pastato žymės - stulpvietės ir tamsi dėmė išryškėjo iškart po ariamos žemės sluoksniu. Įgilinimas, užpildytas tamsiai pilku su smulkiais medžio angliukais smėliu, aiškiai išsiskyrė kultūrinio sluoksnio fone, buvo 6,5 m ilgio rytų-vakarų kryptimi ir 2,8-3 m pločio šiaurės-pietų kryptimi (pav. 4). Duobės sienelės nuolaidžios, dugnas 24-40 cm gylėje, matuojant nuo kultūrinio sluoksnio paviršiaus, nelygus, palaipsniui išnykstantis smėlyje ir tik pačiame centre šiek tiek įsiterpęs į baltą smėlį - įžemį (pav. 5). Piet-

Pav. 4

Pav. 5

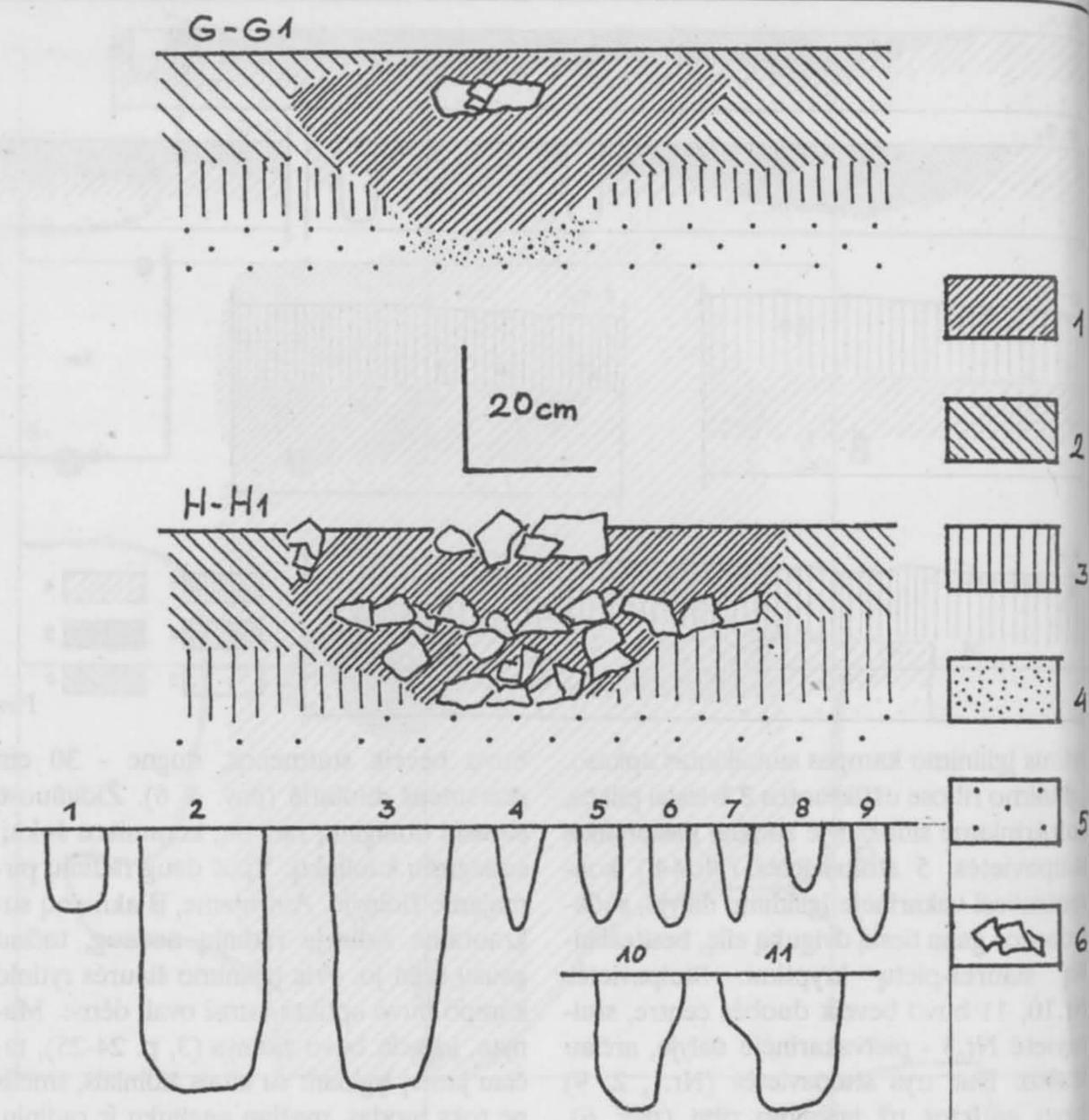
rytinis įgilinimo kampas sunaikintas apkaso. Įgilinimo ribose užfiksuotos 8 šviesiai pilkos, kultūriniam sluoksnyje sunkiai pastebimos stulpvietės. 5 stulpvietės (Nr.4-8) koncentravosi vakarinėje įgilinimo dalyje, sudarydamos gana tiesią dvigubą eilę, besitęsiančią šiaurės-pietų kryptimi. Stulpvietės Nr.10, 11 buvo beveik duobės centre, stulpvietė Nr.3 - pietvakarinėje dalyje, arčiau krašto. Dar trys stulpvietės (Nr.1, 2, 9) buvo aptiktos už įgilinimo ribų (pav. 6). Visos stulpvietės vertikalios, tačiau nevienodų formų ir matmenų. Mažesnės (Nr.1, 4-9) buvo smailios, 6-9 cm skersmens, 14-20 cm gylio, didesnės (Nr.2, 3, 10, 11) buvo 16-20 cm skersmens, 20-44 cm gylio, lygiais dugnais (pav. 5, 6).

Įgilinimo vietoje išliko dviejų židinių žymės. Vienas židinys buvo pietvakarinėje dalyje, kitas - šiaurės rytiniame kampe. Pirmasis buvo apskritos formos, 70 cm skersmens, 48 cm gylio, pusapvalio pjūvio (pav. 4, 6). Židinio viršuje, centre, aptikta keletas skaldytų akmenų, dugne - raudono perdegusio smėlio dėmė. Antrasis židinys taip pat buvo apskritas, 70-80 cm skersmens, 28 cm gylio, sukrautas iš 8-13 cm skersmens natūralių ir skaldytų akmenų. Židinio sienelės

buvo beveik statmenos, dugne - 30 cm skersmens duobutė (pav. 4, 6). Židiniuose surasta titnaginių radinių, keramikos šukių, sudegusių kauliukų. Ypač daug radinių pirmajame židinyje. Antrajame, iš akmenų sukrautame židinyje radinių nedaug, tačiau gausu šalia jo. Prie įgilinimo šiaurės rytinio kampo buvo aptikta tamsi ovali dėmė. Manoma, jog čia buvo židinys (3, p. 24-25), tačiau jame, lyginant su kitais židiniams, smėlis ne toks juodas, mažiau angliukų ir radinių. Greičiausiai, tai įėjimo į pastatą vieta.

Įgilinimo ribose surinkta 750 titnaginių radinių, keliolika keramikos šukių, sudegusių kauliukų. Titnaginių radinių tarpe: 1 skersinis strėlės antgalis, 2 lancetai, gremžtukai, grandukai, rėžtukai, peiliai, skeltės, nuoskalos, skaldytiniai. Keramikos šukės smulkios ir sunykusios, su mineralinėmis priemaišomis molio masėje, jų tarpe pora S formos pakraštėlių.

Pastatas buvo antžeminis, nes židiniai ir stulpvietės buvo aptikti dėmės paviršiuje, o radinių daugiausiai surinkta kultūrinio sluoksnio viršutinio horizonto lygyje. Dviguba nedidelių stulpviečių eilutė vakariniame dėmės gale, matyt, žymėjo vidinės pertvaros vietą. Pastatų su vidinėmis

Pav. 6.

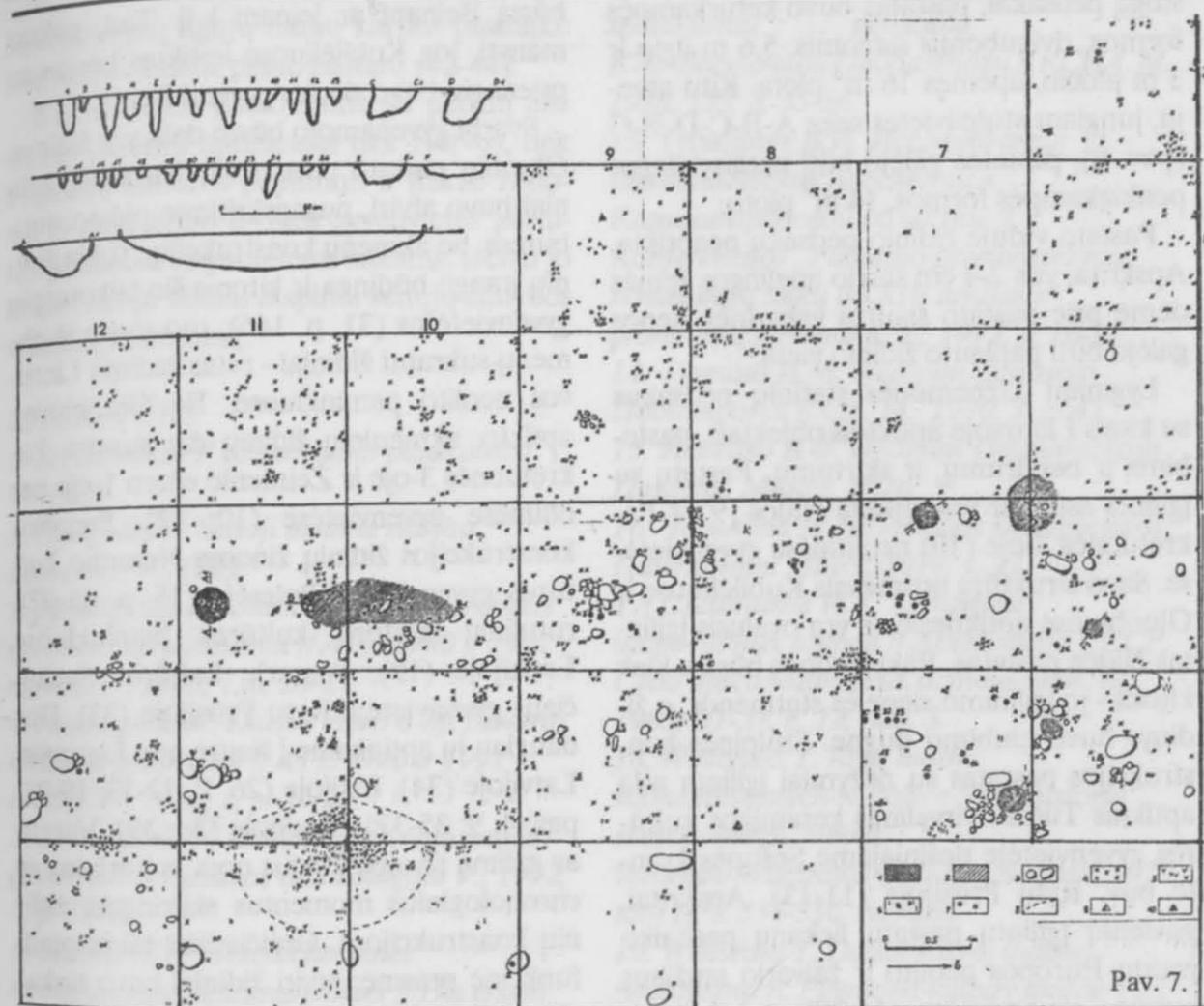
sienelėmis esama centrinėje Europoje (8). Gluobių pastatas, greičiausiai, taip pat buvo išstęsto ovalo formos, nes už įgilinimo ribų išlikusios stulpavietės stačių kampų nesudarė. Stulpavietės Nr.10 ir Nr.11 pėdžių, laikusių stogo šelmenį, pėdsakai. Galimas atvejis, jog tie patys stulpai kartu priklausė ir vidinei pertvarai, dalijusiai pastatą į atskiras patalpas su židiniais. Namo sienos buvo apkrėstos molio - perdžiūvusio molio gabaliukų aptikta ir kultūriname sluoksnyje, ir ariamoje dirvoje.

Įgilinimo plotas - 19,5 m². Atsižvelgiant į tai, jog pastato išorinių sienų stulpavietės (Nr.1, 2, 9) buvo nutolusios nuo įgilinimo

kraštų per 32-37 cm, galima spėti, jog pastatas apėmė maždaug 30 m² plotą.

Ryškių stulpinės konstrukcijos pastato liekanų aptikta Dusios ežero 8-oje gyvenvietėje, kur 1989-1992 m. ištirtas 376 m² plotas. Gyvenvietės kultūriniame sluoksnyje ir po juo aptikta židinių, ūkinių duobių, stulpaviečių pėdsakų, titnaginių, kaulinių, raginių ir akmeninių dirbinių, keramikos šukių (pav. 10). Remiantis dirbinių tipologija, gyvenvietė datuojama senuoju žalvario amžiumi.

Pastato žymės buvo aptiktos rytinėje tyrineto ploto dalyje, kalvelės papėdėje, arčiau ežero kranto. Stulpavietės juodos, ryškios,

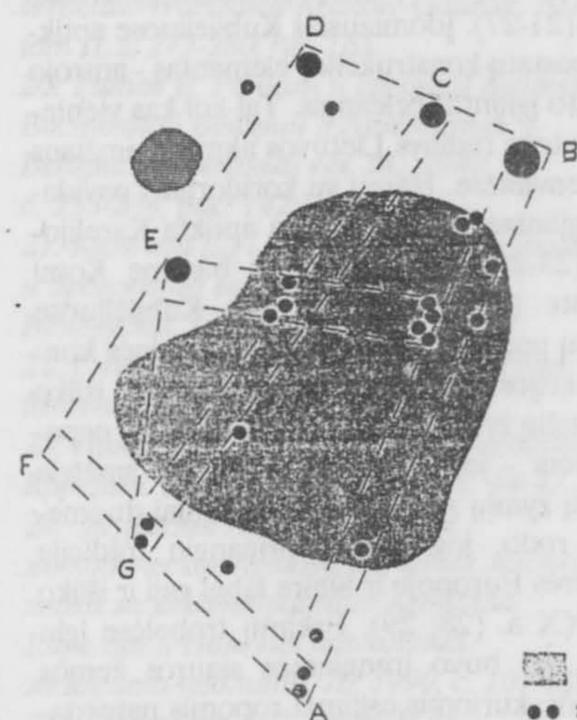

Pav. 7.

aiškiai išsiskiriančios balkšvame ir gelsvame priemolyje (pav. 11, 12). Kuolai buvo nusmailinti ir įkalti (pav. 11), o didesnieji bukais galais ir pastatyti iškastose duobutėse (pav. 12). Kai kurie kuolai, ypač pastato kampuose, buvo apdėti akmenimis, pritaikant jų išlinkimus prie stulpo išlinkimo. Kai kurie akmenys dėti dviem eilėm vienas ant kito.

Tarp stulpaviečių ir šiek tiek už jų pastebėti 2-3 cm storio raudono molio lopinėliai - greičiausiai, plūktos aslos liekanos (pav. 8). Tokio pat storio molio tarp sluoksnių aptikta juodos durpingos žemės sluoksnyje, dengusiame stulpavietes, tad gali būti, jog pastato sienos buvo apkrėstos molio.

Rekonstruojant pastato formą, galima aptarti du variantus. Trys pastato sienos aiškios (pav. 8, A-B, B-D ir D-E). Kiek sunkiau yra rekonstruoti pastato pietvakarinį kampą, nes čia kultūrinis sluoksnis buvo nuartas ir stulpavietės neišliko. Manant, jog stulpaviečių eilė C-G yra pėdžiu, laikiusiu

Pav. 8.

stogą pėdsakai, pastatas buvo keturkampės formos, dvigubomis sienomis, 5,6 m ilgio ir 3 m pločio, apėmęs 16 m² plotą. Kitu atveju, jungiant stulpavietes seka A-B-C-D-E-G (pav. 8), pastatas galėjo būti netaisyklingos penkiakampės formos, 14 m² ploto.

Pastato viduje židinio pėdsakų neaptikta. Apskrita, vos 2-4 cm storio anglingos žemės dėmė prie pastato šiaurės vakarinės sienos galėjo būti paplauto židinio vieta.

Lyginant Užnemunės statinių pėdsakus su kitais Lietuvoje aptiktais objektais, pastebima ir bendrumų, ir skirtumų. Pastatų su įgilinta asla dar yra aptikta Nidos (9) ir Pakretuonės 3-oje (10) neolitinėse gyvenvietėse. Savo struktūra artimesnis Kubilėliuose ir Gluobiuose aptiktiesiems yra ovalusis įgilintas Nidos pastatas. Pakretuonės būstas kiek kitoks - jo įgilinimo sienelės statmenos, o židiny buvo įdubimo dugne. Stulpinės konstrukcijos pastatas su nežymiai įgilinta asla aptiktas Tušino virvelinės keramikos kultūros gyvenvietėje dešiniajame Šešupės krante buv. Rytų Prūsijoje (11-13). Apskritai, pavienių įgilintų pastatų liekanų pasitaiko įvairių Europos neolito ir žalvario amžiaus kultūrų gyvenvietėse (14-20), o į rytus ir šiaurę nuo Lietuvos jų aptinkama gana dažnai (21-27). Įdomiausias Kubilėliuose aptiktų pastatų konstrukcijos elementas - antrojo būsto įgilintas prieangis. Tai kol kas vienintelis toks radinys Lietuvos akmens amžiaus gyvenvietėse. Namų su koridoriaus pavidalo įgilintais prieangiais yra aptikta Karelijoje (23-25), Mezenės upės baseine Komi krašte (22). Skirtingai nuo Kubilėliuose rastų pastatų, pastarieji buvo rentinės konstrukcijos. Kai kuriuose prieanguose išliko laiptelių žymės. Kubilėliuose laiptelių nepastebėta - jei jie ir buvo, lakiam smėlyje jokių žymių neišliko. Etnografiniai duomenys rodo, jog įgilinto prieangio tradicija šiaurės Europoje ir Sibire labai gajai ir išliko iki XX a. (28; 29). Eskimų trobelėse iglu taip pat buvo įrengiamos siauros žemos landos, kuriomis eskimai ropomis patekdavo į būstą (30). Įgilinto prieangio paskirtis aiški - apsaugoti nuo šalčio gyvenamąjį

būstą išeinant ar įeinant į jį. Tad, galima manyti, jog Kubilėliuose aptiktas būstas su prieangiu buvo skirtas gyventi žiemą.

Svarbi gyvenamojo būsto dalis yra židiny. Gluobių pastato pirmasis ir Kubilėlių židiniai buvo atviri, pusapskritimo pjūvio duobutėse, be akmenų konstrukcijų. Tokia židinių įranga būdinga ir kitoms šio laikotarpio gyvenvietėms (31, p. 146), tuo tarpu iš akmenų sukrauti židiniai - retas radinys Lietuvos neolito paminkluose. Be Gluobiuose aptikto, akmeninių židinių dar surasta Pakretuonės 3-oje ir Žeimenio ežero 1-oje neolitinėse gyvenvietėse (10; 32). Panašios konstrukcijos židinių žinoma Nemuno kultūros gyvenvietėse Polesėje (15, p. 66-67), rutulinių amforų kultūros paminkluose Lenkijoje (19), Pamarių kultūros Suchačiaus gyvenvietėje Rytų Prūsijoje (33). Dar daugiau jų aptinkama į šiaurę nuo Lietuvos: Latvijoje (34), Estijoje (26, p. 12-13, 19-21, pav. 4, 9; 35-37), Švedijoje (38; 39). Vargu, ar galima išvelgti kokius nors kultūrinius ar chronologinius momentus skirtingose židinių konstrukcijose. Greičiausiai tai atspindi funkcinę prasmę: atviri židiniai buvo tinkami valgiui gaminti ir patogūs vasarą, iš akmenų sukrauti geriau išlaikydavo šilumą. Gal kiek rečiau pasitaiko tokių atvejų, kaip Gluobiuose, kai tame pačiame pastate buvo aptikti skirtingos įrangos židiniai. Matyt, pastatas buvo demisezoninis - tiko gyventi ir vasarą, ir žiemą. Analogiškų pavyzdžių žinoma Dniepro-Doneco kultūros gyvenvietėse Polesėje (15, pav. 32, 33), šukinės-duobelinės keramikos kultūros paminkluose prie Onegos ežero (40).

Gluobių pastatas buvo ovalaus plano. Panašios formos ir matmenų statinys buvo aptiktas Samantonių žalvario amžiaus gyvenvietėje Rytų Lietuvoje (41). Apskritai, ovalaus plano pastatai Lietuvos neolitui nėra būdingi. Atrodo, kad ovalūs pastatai charakteringesni Rytų Europai (31, p. 146), tačiau, kaip ir įgilintų būstų, pavienių aptinkama įvairių kultūrų gyvenvietėse. Pavyzdžiu galėtų būti piltuvėlinių taurių kultūros gyvenvietės, kur šalia šiai kultūrai būdingų

stačiakampių ilgųjų namų kartais pasitaiko nedidelių ovalaus plano pastatų (42-44).

Keturkampio plano namų su pėdžių eile stogui paremti aptinkama tiek Narvos, tiek Pamarių kultūros paplitimo ir įtakos zonoje. Dusios ežero 8-osios gyvenvietės pastatas priklauso vėlyvesniems laikams, tačiau jo konstrukcija aiškiai atspindi senųjų statybos tradicijų tęstinumą.

LITERATŪRA

1. Kulikauskas P. Užnemunės piliakalniai. V., 1982.
2. Daugudis V. Senoji medinė statyba Lietuvoje. V., 1982.
3. Juodagalvis V. Gluobių akmenų amžiaus gyvenviečių tyrinėjimai // ATL 1990 ir 1991 metais. V., 1992, 1, p. 23-27.
4. Juodagalvis V. Dusios ežero 8-oji žalvario amžiaus gyvenvietė // ATL 1990 ir 1991 metais. V., 1992, 1, p. 20-23.
5. Juodagalvis V. Kubilėlių vėlyvojo neolito gyvenvietė // Lietuvos archeologija. V., 1992, 8, p. 34-56.
6. Stockli W.E. Geschichte eines neolithischen Siedlungsplatzes // Die ersten Bauern. Zurich, 1990, Band 1, S. 307-310, Abb. 6.
7. Ванкина Л.В. Торфяниковая стоянка Сарнае. Рига, 1970, с. 19-84.
8. Nagel E. Zum neolithischen Siedlungswesen in Mitteleuropa // Mitteilungen des Bezirksfachausschusses für Ur- und Frühgeschichte Neubrandenburg. Neubrandenburg, 1990, Nr.37, S. 9-15, Abb. 4.
9. Rimantienė R. Nida. Senųjų baltų gyvenvietė. V., 1989, p. 30-31, pav. 13.
10. Girininkas A. Pakretuonės 3-čia gyvenvietė // ATL 1986 ir 1987 metais. V., 1988, p. 7-10, pav. 1.
11. Тимофеев В.И. Отчет о работе Калининградского неолитического отряда Ленинградского отделения Института археологии АН СССР в 1974 году. Л., архив ЛОИА, фонд 35, зд. хр. 271/1974.
12. Тимофеев В.И. Новые данные по

- хронологии неолита Юго-Восточной Прибалтики // КСИА. М., 1978, 153, с. 35-36.
13. Тимофеев В.И. Исследования неолитических поселений в Калининградской области // Конференция „Рабалтijo gyvenvietės nuo seniausiuju laikų iki XIV amžiaus“ pranešimų santrauka. V., 1992, p. 16-17.
 14. Тюрина И.М. Неолит Верхнего Поднепровья // СА. М., 1970, 3, с. 45
 15. Исаенко В.Ф. Неолит Припятского Полесья. Минск, 1976.
 16. Черняўскі М.М. Неоліт Беларускава Панемоння. Мінск, 1979, с. 21.
 17. Свейников И.К. Культура шаровидных амфор // Археология СССР. Свод археологических источников. М., 1983, В1-27, с. 12, рис. 3.
 18. Wiślański T. Krag ludow subneolitycznych w Polsce // Prahistoria ziem polskich. Neolit. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979, tom II, s. 334-336, rys. 204.
 19. Wiślański T. Dalszy rozwój ludow neolitycznych. Plemiona kultury amfor kulistych // Prahistoria ziem polskich. Neolit. Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, 1979, tom II, s. 277-280, rys. 165.
 20. Титов В. Ранний и средний неолит Восточной Венгрии // Археология Венгрии. Каменный век. М., 1980, с. 233-234, рис. 142:1.
 21. Калечиц Е.Г. Памятники каменного и бронзового веков Восточной Белорусии. Минск, 1987, с. 95-97.
 22. Стоколос В.С. Древние поселения Мезенской долины. М., 1986.
 23. Панкрушев Г.А. Мезолит и неолит Карелии. Неолит. Л., 1978, 2, с. 44-47.
 24. Журавлев А.П. Некоторые методические приемы изучения жилищ эпохи мезолита-раннего металла Карелии // Полевая археология мезолита-неолита. Л., 1990, с. 107-112.
 25. Журавлев А.П., Элма И.М. Датировка поселений с гребенчато-ямочной керамикой в

- Карелии // Геохронологические и изотопно-геохимические исследования в четвертичной геологии и археологии. Вильнюс, 1991, с. 147, рис. 2.
26. Гурина Н.Н. Из истории древних племен западных областей СССР // МИА. Л., 1967, 144.
27. Крайнов Д.А. Неолитическое жилище на стоянке Сахтыи I // КСИА. М., 1984, 177, с. 42.
28. Sirelius U.T. Über die primitiven Wohnungen der finnischen und Ob-ugrischen Volker // Finnisch-ugrische Forschungen: Zeitschrift für Finnisch-ugrische Sprach-und Volkskunde. Helsingfors, 1907, Bd. VII, S. 106-107.
29. Попов А.А. Жилище // Историко-этнографический атлас Сибири. М.-Л., 1961, с. 153.
30. Piris R.E. Šiaurės ašigalis. Vilnius, 1988, p. 53-55.
31. Rimantienė R. Akmenų amžius Lietuvoje. V., 1984.
32. Girininkas A. Žeimenio ežero I-ma gyvenvietė // ATL 1986 ir 1987 metais. V., 1988, p. 10.
33. Engel C. Vorgeschichte der altpreussischen Stämme. Königsberg, 1953, Tafel 33A: v.
34. Лозе И.А. Поздний неолит и ранняя бронза Лубанской равнины. Рига, 1979, с. 55-60.
35. Moora H. Die Vorzeit Estlands. Tartu, 1932, Abb. 9.
36. Янитс Л.Ю. Поселения эпохи неолита и раннего металла в приустьях р. Эмайыги. Таллин, 1959, с. 61, таблица II.
37. Jaanits L., Laul S., Lougas V., Tõnisson E. Eesti esiajalugu. Tallin, 1982, joon. 76.
38. Broadbent N. Coastal Resources and Settlement Stability. A Critical Study of a Mesolithic Site Complex in Northern Sweden // AUN 3. Uppsala, 1979, p. 146, fig. 66.
39. Christiansson H., Knutsson K. The Bjurselet Settlement III. Volume 1. Uppsala, 1989, p. 71, figure 61.

40. Ошибкина С.В. Неолит Восточного Прионежья. М., 1978, с. 42-44, рис. 6.
41. Римайтене Р.К. Стоянка каменного и бронзового веков Самантонис // СА. М., 1960, 2, с. 118-121, рис. 3, 4.
42. Larsson M. From Hunters to Farmers. The evolution of the Early Neolithic YBR culture in Scania, Sweden // Neolit i początki epoki brązu na ziemi chelminskiej. Toruń, 1987, p. 323-349, fig. 9.
43. Kempfer-Jorgensen L., Watt M. Settlement Sites with Middle Neolithic Houses at Grodby, Bornholm // Journal of Danish Archaeology. 1985, vol. 4, p.p. 87-100.
44. Nielsen F.O., Nielsen P.O. Middle and Late Neolithic Houses at Limensgard, Bornholm // Journal of Danish Archaeology, 1985, vol. 4, p.p. 101-114.

TRUMPINIMAI

- ATL - Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje
КСИА - Краткие сообщения Института археологии
МИА - Материалы и исследования по археологии СССР
СА - Советская археология

ILIUSTRACIJOS

- Pav. 1. Kubilėlių gyvenvietė. Tyrinėto ploto planas (ištrauka):
1 - duobės, 2 - židiniai, 3 - pastatų liekanos, 4 - rudo sąnašinio smėlio sluoksnio riba, 5 - stulpavietės, 6 - akmenys, 7 - agrodrenazo kanalai, 8 - pjūvių vietos ir indeksai.
- Pav. 2. Pastatų liekanos:
1 - arimas, 2 - kultūrinis sluoksnis, 3 - tamsiai pilkas smėlis, 4 - juodas anglingas smėlis, 5 - baltas smėlis, 6 - geltonas smėlis, 7 - stulpavietės.
- Pav. 3. Pjūviai:
1 - arimas, 2 - rusvai geltonas smėlis - kultūrinis sluoksnis, 3 - židiny, 4 - tamsiai pilkas smėlis, 5 - rudas sąnašinis smėlis, 6 - baltas smėlis - įžemis.
- Pav. 4. Tyrinėto ploto planas (ištrauka):
1 - tamsiai pilkas smėlis, 2 - židiniai, 3 - akmenys, 4 - stulpavietės, 5 - apkasų ir

- duobių ribos, 6 - pjūvių vietos ir indeksai.
- Pav. 5. Pjūviai: 1 - arimas, 2 - rusvas sąnašinis smėlis, 3 - baltas smėlis, 4 - kultūrinis sluoksnis, 5 - židiny, 6 - tamsiai pilkas smėlis.
- Pav. 6. Stulpaviečių ir židinių pjūviai: 1 - juodas anglingas smėlis, 2 - tamsiai pilkas smėlis, 3 - geltonas smėlis, 4 - rusvas smėlis, 5 - baltas smėlis - įžemis, 6 - akmenys.
- Pav. 7. Dusios ežero 8-a gyvenvietė. Tyrinėto ploto planas (ištrauka): 1 - židiny, 2 - tamsi žemė, 3 - akmenys, 4 - titnagai, 5 - keramikos šukės, 6 - kaulai, 7 - stulpavietės, 8 - vėlyvesnės duobės ribos, 9 - raginis dirbinys, 10 - akmeninis kirvis.
- Pav. 8. Pastato planas: 1 - rusvas molis, 2 - stulpavietės, 3 - tamsi anglingos žemės dėmė - židinio liekanos.

THE REMAINS OF OLDEST BUILDINGS IN UŽNEMUNĖ

(SOUTHWESTERN LITHUANIA)

Vygandas Juodagalvis

SUMMARY

Between 1984 and 1992 some settlements of Late Neolithic and Early Bronze Age were excavated in southwestern Lithuania. There were discovered remains of buildings at three of them.

The remains of dwelling houses were found at Late Neolithic settlement Kubilėliai. The settlement is situated on the right side of Šešupė river on the border of Lithuania and Kaliningradskaja oblastj (former East Prussia). Two semisubterranean structures were found under the plowed layer (figures 1, 2). One pit was 4x2,7 m, oval in shape with the hearth inside. Another pit was 4,5x2,5 m, also oval in shape with two hearths and 3-m-long corridor. There were found 6 slanting post holes 6-8 cm in diameter near the corridor. Probably, oval pit at east part of settlement (figure 1, pit Nr.14) also is a trace of dwelling house. In the pits were found a lot of flint artifacts, some sherds with cord impressions, burnt bones.

The remains of dwelling house were revealed at the Late Neolithic site Gluobiai 1 near

Šešupė river 3 km in north from Kubilėliai. The pit filled by dark sand was 6 m long, 3 m wide and 24-40 cm deep (figure 4). In the pit and near it were discovered 11 post holes of two types: small sharp ones 6-9 cm in diameter and big blunt ones 16-20 cm in diameter (figures 5, 6). Two big post holes in the centre show the places of posts supported the hip-roof and, probably, divided house in two rooms with the hearths. One hearth was built of stones, while another had only some stones in the centre. As post holes show the house was oval in shape.

Another type of building was found at Early Bronze Age settlement Dusia Lake 8 situated in south part of Šešupė river basin. Rectangular structure was 5,6 m long and 3 m wide (figure 7, 8). Two of walls were of double rows. In the centre of structure was a row of posts supported the roof. Two types of post holes were seen clear in loamy soil. The post holes in the corners were surrounded by stones. The hearth was outside the building.

Semisubterranean houses were not typical for Neolithic of Lithuania. Besides described ones there are known only two semisubterranean structures at Middle Neolithic settlement Pakretuonė 3 and Late Neolithic settlement Nida. Semisubterranean houses are often found in areas in north and east from Lithuania. Rectangular structure from settlement Dusia 8 have many common features with others buildings of Late Neolithic settlements in Lithuania.

LIST OF FIGURES

- Figure 1. Fragment of level map at Kubilėliai.
Figure 2. Remains of dwelling houses.
Figure 3. Profiles of cultural deposits at Kubilėliai.
Figure 4. Level map at Gluobiai 1.
Figure 5. Profiles of cultural deposits at Gluobiai 1.
Figure 6. Profiles of hearths and post holes at Gluobiai 1.
Figure 7. Level map at Dusia 8.
Figure 8. Two-version reconstruction of building at Dusia 8.